

Štěpánek, Jan

[Pezlar, Ivo. Epistemická logika: úvod se zaměřením na studenty humanitních oborů]

Studia philosophica. 2015, vol. 62, iss. 2, pp. 134-135

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134592>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

– výklad však nejde příliš do detailů, což ostatně od takto zaměřeného úvodu nelze očekávat. Kniha tedy obsahuje vše, co lze od úvodu do výrokové logiky pro studenty filozofických fakult očekávat.

Domnívám se, že některé části knihy – např. ekvivalenční transformace a negace výroků – mohou bez problémů využít i středoškolsí studenti pro přípravu k testům studijních předpokladů. Knihu mohou ocenit např. i studenti informatiky, třebaže některá témata (např. výše zmiňovaná rezoluční metoda) nejsou probírána v rozsahu pro ně dostačujícím a budou tak muset svoje studium logiky doplnit i o další zdroje.

Ačkoliv se kniha zabývá „pouze“ základy výrokové logiky, čítá více než 230 stran – a to proto, že každá kapitola, s výjimkou té poslední, na svém konci obsahuje příklady s detailním rozбором jejich řešení nebo příklady určené k procvičování právě probrané látky – většinou však obojí. Čtenáři si tak díky velkému množství cvičení různých obtížností mohou ověřit, zda probírané látky opravdu porozuměli. Užitečnost cvičení si studenti uvědomí především před zkouškami.

Poměrně nepříjemným rysem logických textů je, že v pracích různých autorů se lze setkat s různorodou notací a občas i s odlišnou terminologií. Přehled nejčastěji užívaných symbolů a názvů pro výrokové funktoři možná čtenáři neocení hned, ale jakmile připojí ke svému studiu logiky i zahraniční texty, zjistí, že takový přehled je doslova k nezaplacení. Především budoucí historikové logiky pak uvítají oddíl věnovaný polské notaci.

Logika pro svou formálnost nepatří u studentů humanitních oborů k nejpobornějším předmětům, což se bohužel nepodaří změnit žádně knize. Raclavského úvod do výrokové logiky však může studentům výrazně ulehčit její pochopení. Kniha je dobře strukturovaná, výklad je srozumitelný a řešené příklady jsou velmi detailní. Když k tomuto připočteme

velké množství cvičení, získáme solidní základ pro studium výrokové logiky.

Jan Štěpánek

Ivo Pezlar, *Epistemická logika: úvod se zaměřením na studenty humanitních oborů*, Brno: Masarykova univerzita 2015, 185 s.

Alenka ví, že $5 \times 5 = 25$. 25 je i čtvrtá odmocnina z 390 625. Alenka tudíž ví, že 5×5 je rovno čtvrté odmocnině z 390 625.

Opravdu Alenka ví, že 5×5 je rovno čtvrté odmocnině z 390 625? Odpověď na tuto otázku čtenář v knize *Epistemická logika* Iva Pezlara nenajde. Dozví se v ní však, proč výrazy jako „vím, že...“ není snadné analyzovat pomocí aparátu klasické logiky, proč závěr argumentu uvedeného výše není možné odvodit z jeho premis a jak formulovat epistemickou logiku schopnou jeho adekvátní analýzy.

Kniha je určena především studentům humanitních oborů, přičemž autor v úvodu uvádí, že čtenářům bude stačit „alespoň nestranný [...] vztah k logice“. To je velmi výstižná formulace, jelikož cílem knihy je přiblížit epistemickou logiku lidem, u nichž se nepředpokládá dobrá obeznámenost s formální logikou. Ačkoliv jsou v knize často použity různé symbolické zápisy, definice, axiomy apod., autor vždy srozumitelně vysvětluje, co která formule znamená či jaké důsledky pro daný systém s sebou nese vynechání jednoho či druhého axiomy. Obeznámenost s výrokovou, predikátovou a popřípadě i s modální logikou tak sice bude pro čtenáře výhodou, ale i bez ní čtenáři nebudou mít problémy porozumět hlavním myšlenkám knihy.

První tři kapitoly seznamují čtenáře s okolnostmi vedoucími ke vzniku epistemické logiky. Nejdříve autor nastiňuje problematiku pozicičních postojů a její vztah k epistemické logice. Ve druhé kapitole pak formuluje pět epistemických

úsudků, jež v dalších částech knihy používá ke zhodnocení adekvátnosti analýz epistemických tvrzení v rámci jednotlivých systémů. Následně demonstruje, že extenzionální systémy, jakými jsou výroková a predikátová logika, nejsou adekvátními nástroji pro analýzu dříve zmíněných epistemických úsudků.

Čtvrtá, nejrozsáhlejší kapitola je věnována výstavbě tzv. standardní epistemické logiky, SEL. Autor vychází především z epistemické logiky představené Jaakko Hintikkou v knize *Knowledge and Belief*, zároveň však pracuje i s rozsáhlou, především zahraniční literaturou. Nejdříve je na základě modální logiky formulována monoagentní výroková varianta SEL se znalostí coby nutnosti. Dále autor zkoumá různé varianty SEL v závislosti na tom, jaké axiomy jsou použity pro jejich konstrukci. Hlavní pozornost věnuje SEL založené na modálních logikách S4 a S5, představuje však i varianty, jež mají za úkol zbavit se nedostatků těchto dvou systémů. Autor se v této části rovněž věnuje rozdílu mezi epistemickou a doxastickou logikou a ukazuje, jakým způsobem je možné obě tyto logiky zkombinovat. Aby mohl na konci této kapitoly analyzovat úsudky představené ve druhé kapitole, musí autor nejprve rozšířit systém SEL, a to zprvu na systém schopný pracovat se dvěma a více agenty a posléze i na predikátovou logiku. Ačkoliv takto rozšířený systém umožňuje lepší analýzu epistemických úsudků, stále ho nemůžeme považovat za adekvátní, jelikož se nedokáže vyhnout jednomu nepřijemnému důsledku – logické vševědoudčnosti (agent zná i to, co znát vůbec nemusí, např. všechny logické důsledky svých znalostí).

Různým variantám problému logické vševědoudčnosti spolu s nejčastějšími přístupy k jeho řešení se zabývá pátá kapitola. Knihu autor zakončuje stručným náčtem, jak problém řešit v dalších směrech epistemické logiky, jakými jsou například substrukturální logika nebo fuzzy logika.

Úplný závěr pak tvoří tři dodatky zabývající se Montague-Scottovou sémantikou, syntaktickou znalostí a Quinovým operátorem znalosti.

Když Ivo Pezlar před pěti lety obhájil na Katedře filozofie FF MU svoji bakalářskou práci, oponenti mu doporučovali, aby práci publikoval. Je dobře, že se tak nakonec stalo, protože *Epistemická logika* je až podezřele čtivá kniha, kterou nelze hodnotit jinak než pozitivně. O tom ostatně svědčí i to, že svému autorovi dopomohla k získání Ceny rektora Masarykovy univerzity pro vynikající studenty doktorských studijních programů. Jedná se o vsutku vydařený úvod, který není nikde natolik technický, aby odradil čtenáře od dalšího čtení, a zároveň ani neskouzává do triviality.

Jan Štěpánek

Roman Jančíga – Tomáš Jahelka (eds.), *Ivan Déřer. K diskusii o čechoslovakizme*, Bratislava: Communio Minerva 2015, 172 s.

Skupina převážně mladých slovenských politologů, právníků, ekonomů a historiků se rozhodla nejen připomenout osobnost a dílo významného slovenského politika a právníka Ivana Déřera (1884–1975), ale také v několika samostatných studiích analyzovat československé vztahy.

V první části nejprve představuje Roman Jančíga Ivana Déřera, „posledního Čechoslováka mezi Slováky a možná i mezi Čechy“. Ukazuje, jak se Déřer jako sociální demokrat významně podílel na politickém životě první republiky, ve které byl poslancem a do roku 1938 několikrát ministrem. Připomíná, že po celý svůj život zůstal Déřer věrný myšlenkovému odkazu T. G. Masaryka a že hájil ideu jednotného československého národního celku, složeného ze dvou rovnocenných větví – slovenské a české.